

Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5 Yerelde STK'lara Yerel Yönetimler İle İş Birliğinde Ne Tür Fırsatlar Sunuyor?

TESEV Değerlendirme Notları, TESEV'in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Şehnaz Kıymaz Bahçeci

Biyoloji ve sosyoloji lisansını Swarthmore College'dan, yüksek lisans derecesini ise Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları alanında ODTÜ'den almıştır. 2016 - 2018 yılları arasında Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği'nin yönetim kurulu başkanlığını yapmış, 2014-2018 yılları arasında da Bilgi Üniversite'sinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda dersler vermiştir. Şehnaz Kıymaz Bahçeci, 2020 yılının Nisan ayından beri küresel feminist bir kolektif olan Women's Major Group'un koordinatörlüğünü yapmakta ve çeşitli feminist örgütlere danışmanlık hizmeti vermektedir.

Devin Bahçeci

Devin Bahçeci 15 yılı aşkın süredir çeşitli sivil toplum kuruluşlarında faaliyetlerde bulunuyor. İstanbul Üniversitesi'nde Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Çalışmaları bölümünde yüksek eğitimini tamamlayan Devin, aynı zamanda 2004 yılından beri sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği konusunda çalışmalarda bulunuyor. Profesyonel kariyerine UNDP ile başlayan Devin, sırasıyla TEGV, Bilgi Üniversitesi ve Greenpeace'te görev aldı, çevre, gençlik ve insan hakları gibi alanlarda sorumluluklar üstlendi. Devin Bahçeci 2015 yılından bu yana ise European Climate Foundation'da, Stratejik İletişim Uzmanı olarak çalışıyor.

"Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Tüm Kadınlar ve Kız Çocuklarını Güçlendirmek" 2015 yılında belirlenen ve 2030'u hedefleyen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'dan Amaç 5'tir. 30 yılı aşkın süredir devam eden sürdürülebilir kalkınma gündeminin somutlaşmış hali olan SKA'lar yerel yönetimler için birçok alanda olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusundaki çalışmalar için de önemli bir çerçeve ve yol haritası sunmaktadır. Bu bilgi notu, hem yerel yönetimler hem de sivil toplum örgütleri için SKA5 odağında SKA'lar ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yereldeki çalışmalar için bilgi verici bir giriş metni olmayı amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları

1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının [karşılanması](#) olarak tanımlandığından beri sürdürülebilir kalkınma kavramı uluslararası kuruluşların, devletlerin ve yerel yönetimlerin gündeminde giderek daha fazla yer alıyor.

Brezilya'nın Rio De Janeiro kentinde 1992 yılında yapılan Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı ile küresel bir kalkınma yol haritası 2000 yılında Binyıl Kalkınma Hedefleri ile somut hedeflere dönüşmüş, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin 2015'te sonlanması sonrası yerini alan Gündem 2030 ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile de yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde bütüncül, uygulanabilir ve yol gösterici bir kılavuz haline gelmiştir.

2012 yılında Rio +20 Zirvesi'nde 2015 sonrası için sürdürülebilir kalkınmaya dair daha detaylı hedeflerin oluşturulması taahhütü 2015-sonrası dönemde küresel bir çalışma ile BKH'ların yerini alacak Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)'na dönüştü. BM üyesi tüm ülkeler 25 Eylül 2015'te uzlaştı ve 2015-2030 yılları arasındaki 15 yılda ülke gündemlerini ve politikalarını bu hedefler çerçevesinde ele alıp bu hedeflere ulaşmak için çalışmayı kabul ettiler. BKH'lara göre daha kapsamlı ve bütüncül olan SKA'lar 17 Hedef ve 169 alt hedeften oluşuyor. Sürdürülebilir kalkınmanın üç ayağına da önemli atfları bulunan, oluşturulması sürecinde dünya çapında katılımcı bir sürecin uygulandığı Gündem 2030'un ayrıca raporlaması ve izlenmesi için de resmi süreçler oluşturuldu.

Her ne kadar temelde devletlerin dahil olduğu bir süreç gibi görünse de SKA'lar yönetişimin her aşamasını etkiledikleri, uluslararası kurumların, devletlerin politika ve yaklaşımlarına yön verdikleri ve günlük yaşam ile doğrudan ilişkilenebilen, kolay anlaşılır ve uygulanabilir hedefler oldukları için yerel yönetimler, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının da kararlarına yön veriyor, toplumsal refah ve kalkınma alanındaki uygulamaların ölçülebilmesi için küresel bir çerçeve sunuyor. Ayrıca COVID-19 pandemisi ile önemli krizlerin yükseldiği dünya için bu krizlerden çıkış konusunda önemli bir kılavuz olarak kabul ediliyor.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve amaç 5

Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi'nde "İnsanlığın yarısı tüm insan haklarından ve fırsatlarından geri bırakıldığı sürece insani potansiyelin tümüne ve sürdürülebilir kalkınmaya ulaşamaz" denilmektedir. Bu çerçevede, ekonomik, çevresel ve sosyal kalkınmayı birbirine bağlı ve ayrılmaz şekilde ele alan SKA'lardan 5. amaç toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesine ayrılmıştır. Bu amaç çerçevesinde, toplumsal yaşamın her katmanını etkileyen ve tüm ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma süreçlerini sekteye uğratan toplumsal cinsiyet normları ile, yerel ve ulusal farklılıklar gözeterek etkin bir biçimde mücadele etmek amaçlanmıştır.

Amaç 5, alt hedefleri ve göstergeleri

"Amaç 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Tüm Kadınlar ve Kız Çocuklarını Güçlendirmek" çerçevesinde 6 adet alt hedef belirlenmiştir. Bu alt hedefler uygulayıcılara ve karar vericilere takip ve izleme için oluşturulmuş göstergeleri de içermektedir. Bu göstergeler temelde kamu kuruluşları için oluşturulmuş olsa da, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarına da hem iç süreçlerinde hem de dış faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve sürdürülebilir kalkınma ile bağlantılarını takip edebilmek için bir yol haritası işlevi de görmektedir.

5.1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi

5.1.1. Cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği uygulama, güçlendirme ve teşvik eden yasal çerçevelerin yürürlükte olup olmaması

5.2. Kamu alanları ve özel alanlarda, bütün kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı da kapsayan şiddetin her türünün ortadan kaldırılması

5.2.1. Şiddetin türüne ve yaşa göre, son 12 ay içinde mevcut ya da eski partneri tarafından fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete maruz kalan daha önce ilişkisi olmuş 15 yaş ve üzeri yaştaki kadın ve kızların oranı

5.2.2. Yaşa ve olayın oluş yerine göre, son 12 ay içinde partneri dışındaki biri tarafından cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş ve üstü kadın ve kızların oranı

5.3. Çocuk evliliği, erken yaşta zorla evlendirilme ve kadın sünneti gibi bütün zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması

5.3.1. 15 yaşından önce ve 18 yaşından önce evlenmiş ya da bir birliktelikte olmuş 20-24 yaştaki kadınların oranı

5.3.2. Yaşa göre, kadın sünneti/kesme geçirmiş 15-49 yaş arası kadın ve kızların oranı

5.4. Ücretsiz bakım ve ev işlerinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi

5.4.1. Cinsiyet, yaş ve yere göre ücretsiz ev işleri ve bakıcılık için harcanan zamanın oranı

5.5. Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınması

5.5.1. Yerel yönetimler ve ulusal parlamentolarda kadınların sandalye oranı

5.5.2. Yöneticilik pozisyonlarındaki kadınların oranı

5.6. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, Pekin Eylem Platformu ve bunların gözden geçirme konferansları sonucunda ortaya çıkan konferans çıktılarına uygun olarak cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına evrensel erişimin sağlanması

5.6.1. Gebelik önleyici uygulamaların kullanımı, cinsel ilişkileri ve üreme sağlığına ilişkin kendi bilinçli kararlarını veren 15-49 yaş kadınların oranı

5.6.2. 15-49 yaş kadınlara cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin bilgi ve eğitime erişimi kanun ve yönetmeliklerle garanti eden ülkelerin sayısı

5.a. Kadınların ekonomik kaynaklara ulaşma, toprak ve diğer mülk türlerine sahip olma ve üzerlerinde kontrol kurabilme, finansal hizmetler, miras ve doğal kaynaklara erişimleri gibi konularda ulusal yasalara uygun olarak eşit haklara sahip olmaları için reformlar yapılması

5.a.1. (a) Cinsiyet ayrımında, tarımsal arazi üzerinde mülkiyet veya güvenceli haklara sahip toplam tarımsal nüfus oranı, ve (b) kullanım hakkı ayrımında, tarım arazisi sahipleri veya hak sahipleri arasında kadınların oranı

5.a.2. Toprak sahipliği ve/veya kontrolünde kadınların eşit haklarını garantileyen yasal çerçeveleri olan (örf ve adet hukuku dahil) ülkelerin oranı

5.b. Kadınların güçlenmelerinin ilerletilmesi için özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere etkinleştirme teknolojisinin kullanımının geliştirilmesi

5.b.1. Cinsiyete göre cep telefonu sahibi bireylerin oranı

5.c. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi

5.c.1. Cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için kamu ödenekleri yapan ve izleme sistemleri olan ülkelerin oranı

Diğer hedeflerde toplumsal cinsiyet

SKA'lar tartışılırken kadın hakları aktivistleri ve bu alanda çalışan kuruluşların taleplerinden biri toplumsal cinsiyet eşitliğinin başlı başına bir amaç olması iken, bir diğer eşit derecede ağırlık verdikleri talep ise toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesinin diğer tüm amaçların içerisinde de yer almasıydı. Çünkü kadınlar ve kız çocukları toplumun yarısını oluştururken, topluma etki eden tüm gelişmelerden toplum içindeki pozisyonları ile farklı olarak etkileniyorlar. Bu sebeple sürdürülebilir kalkınmaya dair atılacak her adımda kadın ve kız çocuklarının nasıl etkileneceklerinin incelenmesi önemli olacaktı.

Uzun savunuculuk çalışmaları sonunda, Gündem 2030, toplumsal cinsiyet meselesi ile mücadeleyi aynı zamanda yoksulluğun azaltılması, sağlığa erişim, insan yakışır işler, barış ve adalet gibi diğer amaçlarda da alt hedefler içerisinde önceliklendiriyor. Amaç 5 dışında kalan 16 amacın 10'unun alt hedeflerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele doğrudan ele alınıyor ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için zorunluluk olarak ifade ediliyor. Bu kesişimsel bakış açısı SKA'ları toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için yapılacak olan çalışmalarda önemli bir yol gösterici olarak diğer bir çok araçtan ayırıyor.

Ayrıca, SKA'ların ana düsturlarından olan "Kimsenin geride bırakılmaması" (Leaving Noone Behind) düsturu ile de bu kesişimsel yaklaşım son derece uyumlu. COVID-19 pandemisi sırasında da gördüğümüz üzere yaşanan tüm krizlerden kadın ve kız çocukları hem farklı yönlerden hem de daha derinden etkileniyor. Tüm bu yaşananlar sürecinde kadın ve kız çocuklarının geride bırakılmaması için de tüm çalışmaların bu grupların üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve çalışmalar sırasında bu grupların ihtiyaçlarının öne çıkarılması SKA'ya ulaşmak için elzem bir yaklaşım olarak kabul ediliyor.

Türkiye ve amaç 5

Türkiye 2019 yılında yayınladığı [11. Kalkınma Planı](#)'nda SKA'larla ilgili kararlı bir tespitte bulunmaktadır: "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) önceliklerimiz doğrultusunda politikalara yansıtılması, amaçlara ilişkin etkili bir takip ve gözden geçirme mekanizması oluşturulması temel amaçtır."

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın da ifade ettiği gibi kadınlar ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması yalnız temel insan hakkı değildir, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı hızlandırmak için kritik önem taşır. Kadınlar ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin çarpan etkisi yarattığı ve ekonomik büyümeyi ve her alanda gelişmeyi hızlandırdığı çok kez [kanıtlanmıştır](#). Ulusal ve uluslararası alanda üst düzey tartışmaların sonucunda belirlenen Amaç 5, diğer 192 ülke gibi Türkiye için de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Ancak bu çerçevenin etkin bir biçimde uygulanabilmesi ve Türkiye'de 2030 yılına kadar Amaç 5 çerçevesinde ilerleme kaydedilebilmesi için Amaç 5, alt amaçlar ve göstergelerin yerleştirilmesi, amaçların hayata geçirilmesi için çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir. SKA'ların ülkemizde hayata geçirilmesinin kamu ayağındaki koordinasyonunu Cumhurbaşkanlığı altında yer alan [Strateji ve Bütçe Başkanlığı](#) gerçekleştirmektedir. Ancak, başta Amaç 5 olmak üzere, tüm hedeflere hızlı ve etkin bir biçimde ulaşabilmek için tüm kamu kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ile özel sektörden paydaşlara önemli roller düşmektedir.

Ancak bu çerçevenin etkin bir biçimde uygulanabilmesi ve Türkiye'de 2030 yılına kadar Amaç 5 çerçevesinde ilerleme kaydedilebilmesi için Amaç 5, alt amaçlar ve göstergelerin yerleştirilmesi, amaçların hayata geçirilmesi için çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir. SKA'ların ülkemizde hayata geçirilmesinin kamu ayağındaki koordinasyonunu Cumhurbaşkanlığı altında yer alan Strateji ve Bütçe Başkanlığı gerçekleştirmektedir. Ancak, başta Amaç 5 olmak üzere, tüm hedeflere hızlı ve etkin bir biçimde ulaşabilmek için tüm kamu kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ile özel sektörden paydaşlara önemli roller düşmektedir.

2018 yılında hazırlanan Kadının Kalkınmadaki Rolü Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Amaç 5'in Türkiye için önemini "kalkınmayı desteklemek için kadınların güçlenmesi gerekliliği, küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmaların son yıllarda giderek önem kazanmasını sağlamıştır. Mevcut veriler ve tecrübeler, kadınların güçlenmesinin, ekonomik büyümeye katkı sağlamaları yanında gelecek nesilleri yetiştirmede ve aile sağlığı üzerinde de olumlu ve önemli etkileri olduğunu [göstermektedir](#)" diyerek açıklamaktadır. "Son yıllarda, küresel ölçekte, kadınların istihdama erişimi, sağlık, eğitim, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması, erken yaşta-zorla evlilikler konularında belirgin iyileşmeler sağlanmış olmasına rağmen cinsiyet eşitliği halen pek çok ülke için önemli bir müdahale alanı olmaya [devam etmektedir](#)."

[Kadının Kalkınmadaki Rolü Özel İhtisas Komisyonu Raporu](#)'nun toplumsal cinsiyet eşitliği başlığında ülkemizde yaşanan temel sorunlar da ifade edilmiştir. Bu sorunlar arasında, yerel yönetimlere ilişkin sorunlar da ortaya konmaktadır. Yerel yönetimlerde, kadınların karar alma mekanizmalarında yetki ve temsilinin yetersizliği özellikle vurgulanmış, yerel yönetimlerin bünyesinde "kadın-erkek eşitlik birimleri" oluşturulması önerilmiştir. Çalışma karar vericilerin, politika yapıcılarının ve sivil toplum kuruluşlarının Amaç 5 çerçevesinde harekete geçmesi ve bu alandaki politikaların belirlenmesi ile önceliklendirilmesinin önem arz ettiğini de ifade [etmektedir](#).

Türkiye bağımsız kadın hareketinin temsilcisi sekiz kurumun hazırlamış olduğu "[Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme - Sivil Toplum Alternatif Raporu](#)"nda ise Türkiye'nin Amaç 5 ve diğer hedefler altında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi konusunda ne durumda olduğuna dair tespitlerde bulunulmuştur. Vurgulanan en önemli nokta hem Amaç 5'in hem de tüm SKA'nın hayata geçirilebilmesi için ihtiyaç olan her düzeydeki siyasi kararlılıktır.

Belediyeler, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarını yerelleştirilmesine kılavuzluk etmesi için hazırlanan "Agenda 2030 in My Municipality" adlı belgede SKA'ların kentsel dönüşüm için [bir sürdürülebilir vizyon](#) sunduğu ifade edilmektedir. "Bu vizyon, tüm yurttaşlar için fırsat eşitliğini sağlamakta, sağlıklı, iklim değişikliği ve krizlere karşı dirençli bir yaşamı [teşvik etmektedir](#)." Yerel yönetimler, kamu hizmetinin yurttaşlara en yakın adımlarından biri olduğundan dolayı, çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesinde ve 17 sürdürülebilir kalkınma amacının yerelde uyarlanmasında, konu hakkında farkındalık yaratılmasında ve amaçların takibi süreçlerinde önemli aktörlerdir. Şehirler, ilçeler ve belediyeler tüm dünya çapında Gündem 2030'un uygulanmasında merkezi [bir role sahiptir](#).

Örneğin, Avrupa Birliği düzeyinde yapılan araştırmalar SKA'ların yüzde 65'nin bölgesel ve yerel yönetimler olmadan gerçekleştiremeyeceğini ortaya [koymaktadır](#). Avrupa Birliği ülkelerinde yerel ve bölgesel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını belirleyen hukuki altyapı Türkiye'den oldukça farklı olsa da, bu oran SKA'lar açısından belediyelere düşen rolün ne kadar da önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında 17 amacın tamamı ve bu amaçlar çerçevesinde belirlenen 169 alt hedefin 92'si yerel yönetimlerle doğrudan ilgilidir, bu sebeple de yerel düzeyde de SKA'ların hayata geçmesi için yerelleştirme çalışmalarının yapılması zorunludur. Diğer SKA'larda olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesini hedef alan SKA 5 açısından da belediyelere önemli roller düşmektedir. SKA 5 kadınların siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşama eşit ve adil bir biçimde katılımını hedeflemektedir. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesi ve kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi bir yandan sürdürülebilir kalkınmanın hedefi iken, diğer bir yandan bütüncül bir sürdürülebilir kalkınmanın [aynı zamanda da aracıdır](#).

SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Tüm Kadınlar ve Kız Çocuklarını Güçlendirmek amacı çerçevesinde, kadınların politik ve ekonomik katılımını güçlendirmek, kadına karşı şiddetin önlenmesi ve takibine dair güçlendirici politikaları belirlemek ve uygulamak ve kız çocuklarını güçlendirmek başta olmak üzere birçok temel alanda tüm dünyadaki belediyeler gibi Türkiye'deki yerel yönetimlere de büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Diğer bir yandan SKA 5 çerçevesinde belirlenen amaçlar aynı zamanda belediyelere önemli ve takip edilebilir bir rol haritası sunmakta, küresel ve yerel iş birlikleri fırsatları yaratmaktadır. Belediyeler, yerel karar vericilerin, sivil toplum temsilcilerinin, sanayi ve iş dünyası temsilcilerinin harekete geçirilmesinde ve kadın-erkek eşitliğinin, istihdam, eğitim gibi alanlarda takibinde de önemli rollere sahiptirler.

Belediyelerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki rolü ve yasal çerçeve

Ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu yerel yönetimlere dair temel yasal çerçeveyi oluşturan kanundur. Bu kanun çerçevesinde "Belediye, belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip [kamu tüzel kişisi](#)" olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin sağlanması, küreselde olduğu gibi yerelde de müşterek nitelikteki ihtiyaçların başında gelmektedir. Dolayısı ile 5393 sayılı kanunun ortaya koyduğu tanımının bile başlı başına belediyelere SKA5'in uygulanmasında sorumluluklar verdiğini ifade edebiliriz.

Belediye Kanunu'nda yerel yönetimlere toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sadece bir madde çerçevesinde doğrudan sorumluluk verilmektedir. "Belediyenin Görev ve Sorumlulukları" başlıklı 14. Maddesi'nin 1. fıkrasının (a) bendinin son cümlesinde "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konuk evleri açar" denilmektedir. Kadınların şiddetten korunması için büyük öneme sahip olan bu sorumluluk aynı zamanda SKA 5.2'in ortaya koyduğu "Kamu alanları ve özel alanlarda, bütün kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı da kapsayan şiddetin her türünün ortadan kaldırılması" hedefi ile de doğrudan ilişkilidir.

5393 nolu kanunun Belediye Meclisi'ne dair yasal çerçeveyi belirleyen 17'inci maddesi ile siyasi katılımı da içeren SKA 5.5 ve özellikle de 5.5.1 "yerel yönetimler ve ulusal parlamentolarda kadınların sandalye oranı" göstergesi ile de ilişki kurulabilir. Aynı zamanda, kanun belediye sınırları içerisinde istihdamın takip ve gözlemi konusunda da belediyelere sorumluluklar vermektedir. Bu çerçevede, kadının istihdamının güçlendirilmesi çerçevesinde ekonomik eşitlik için atılacak adımlarda da belediyelere sorumluluk düştüğünü ifade edebiliriz.

Birleşmiş Milletler - İçişleri Bakanlığı Ortak Programı çerçevesinde hazırlanan "Türkiye'de Mahalli İdarelerle İlgili Mevzuat ve Kadın Erkek Eşitliğinin Sağlanmasına İlişkin Engeller Hakkında Yasal İnceleme Raporu" ülkemizde belediyelere dair mevzuatlarda, cinsiyet eşitliği perspektifinin [yetersiz olduğunu](#) ortaya koysa da, Belediyeler Kanunu gibi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve diğer belediyelere ilişkin mevzuatın belediyelere "ekonomik ve politik alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması" konusunda bu kapsamda dahi önemli roller ve sorumluluklar verdiğini söylemek mümkündür.

İçişleri Bakanlığı tarafından 2010'da yayımlanan "Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları" adlı genelge de belediyelere kadın ve kız çocuklarının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine dair uygulamaların hayata geçirilmesinde belediyelere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu genelge, 5.1.1. cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği uygulama, güçlendirme ve teşvik eden yasal çerçeveler hakkında belediyelere önemli önerilerinde bulunmakta, Yerel Eşitlik Eylem Planları, Eşitlik Birimleri ve Kadın Erkek Eşitlik Komisyonları gibi adımların açılmasını [tavsiye etmektedir](#).

İçişleri Bakanlığı tarafından 2010'da yayımlanan "Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları" adlı genelge de belediyelere kadın ve kız çocuklarının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine dair uygulamaların hayata geçirilmesinde belediyelere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu genelge, 5.1.1. cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği uygulama, güçlendirme ve teşvik eden yasal çerçeveler hakkında belediyelere önemli önerilerinde bulunmakta, Yerel Eşitlik Eylem Planları, Eşitlik Birimleri ve Kadın Erkek Eşitlik Komisyonları gibi adımların açılmasını tavsiye etmektedir.

Türkiye'nin 2019 yılında BM'ye sunduğu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu da belediyelerin sürdürülebilir kalkınma konusundaki rolüne atıfta bulunmaktadır. "SKA'larla uyumlu sürdürülebilir kalkınma adımlarının atılabilmesi için, güçlü bir kurumsal kapasiteye ve etkili bir koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır" denilen raporda yerel yönetimlerin daha fazla rol ve sorumluluk almaları gerektiği özellikle vurgulanmaktadır.

SKA 5 belediyelerle yapılacak çalışmalarda nasıl ele alınabilir?

Uluslararası çerçeve ile müşterekler odaklı belediye mevzuat belediyelere SKA 5'in hayata geçirilmesi konusunda önemli sorumluluklar vermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerelde güçlenmesinin toplumsal yaşama, refaha ve yerel ekonomiye yapacağı bütüncül katkıları göz önünde bulundurduğumuzda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedefi belediyelere kentsel alanı insan haklarına saygılı bir merkez haline getirmek için önemli fırsatları içeren bir yol haritasıdır.

SKA 5 çerçevesinde, belediyelerin rol ve sorumlulukları 4 başlık altında toplanabilir:

- 1) SKA 5 konusunda tüm paydaşların bilinçlenmesini ve en güncel bilgiye erişimini sağlamak, sürecin her aşamasında düzenli diyalogu sağlayan mekanizmaları hayata geçirmek,
- 2) SKA 5'i yerelleştirmek ve politika ve karar alma mekanizmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğine erişilmesi için atılabilecek adımları önceliklendirmek,
- 3) SKA 5'in gerçekleşmesi için atılacak adımları ve yerel rol haritasını belirlemek, gerekli ve ilgili adımları hayata geçirmek, gerekli kurumsal yapıyı oluşturmak, gerekli kaynakların ayrılmasını sağlamak,
- 4) Kentsel yaşamın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesini takip etmek ve raporlamak.

Amaç 5 için Dünya'da ve Türkiye'de belediyeler tarafından hayata geçirilen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, belediyelerin, sosyal hizmetler, katılım ve eşitlik, sağlık, istihdam ve kentsel planlama alanında kadın ve kız çocuklarını güçlendirerek sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılar sunabileceklerini göstermektedir. Belediyeler, ayrıca, kurumsal yapılarını daha güçlendirerek ve stratejik plan yaklaşımlarını toplumsal cinsiyet perspektifi ile hazırlayarak SKA 5'in gerçekleşmesinde kilit rol oynayabilirler.

Toplumsal cinsiyet yaklaşımının stratejik planlamadan başlayarak belediyelerde ana-akımlaştırılmasına dair bütüncül örneklerden biri olarak Filipinler'in Naga Kentinde hayata geçirilen "kadın kalkınma kodu" gösterilebilir. Kod, belediye ile kentteki kadın örgütlerinin beraber hazırladığı bir proje olarak kadının güçlendirilmesinin tüm belediye politikalarına dahil edilmesini [amaçlıyor](#). Keza, aynı şekilde Viyana - Avusturya'da uygulanan "Toplumsal Cinsiyetin Ana-Akımlaştırılması" planı, SKA 5'e dair bütüncül bir belediye yaklaşımı olarak örnek gösterilebilir. Türkiye'den Nilüfer Belediyesi ve Çankaya Belediyesi de benzer biçimde toplumsal cinsiyet perspektifini stratejik planlarına yansıtarak, SKA 5'i belediyenin tüm hizmet ve politikalarında [önceliklendiriyor](#).

Portekiz'in Cascais kentinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi için kurulan "[Conselheira para a Igualdade](#)" (Toplumsal Cinsiyet Danışmanlığı) kurumu ile [Eskişehir](#), Şişli, Nilüfer, [Akdeniz Belediyesi](#) ve daha birçok belediyede kurulan Eşitlik - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimleri, belediyelerin toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm belediye çalışmalarında yaygınlaşması konusunda atabilecekleri adımlara iyi birer örnek teşkil etmektedir.

Kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi için belediyeler önemli eğitim faaliyetlerini kolaylıkla hayata geçirebilirler. Örneğin, Bilboa Belediyesi'nin hayata geçirdiği "Kadın, Sağlık ve Şiddet" programında kadınlar arasında cinsel ve üreme sağlığının korunması için önemli bilinçlendirme çalışmaları [yapılmaktadır](#). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği tarafından belediyeler ile birlikte düzenlenen Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP) önemli bir farkındalık geliştirme programı olarak yıllardır binlerce kadına doğrudan erişmekte, bütüncül bir yaklaşımla yerelde kadının güçlendirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu [program](#) çerçevesinde, Türkiye çapında önemli belediyelerle imzalanan KİHEP İşbirliği Protokolü, hem SKA 5'in yerelde uygulanmasına hem de sürdürülebilir kalkınma alanında belediye - sivil toplum iş birliğine örnek teşkil etmektedir.

Berlin Belediyesi bünyesindeki Avrupa İlişkileri ve Yenilikçi Projeler Birimi'nin dezavantajlı genç kadınların politik katılımını güçlendirmek ve daha güçlü bir biçimde karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamak amacı ile yapılan Schilleria Genç Kadınlar Kafesi, politik katılım ve sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi alanında önemli bir proje olarak ön plana [çıkılmaktadır](#).

Aynı şekilde, Gothenborg (İsveç), Rotherdam (Hollanda), Roma (İtalya) ve daha birçok şekilde giderek yaygınlaşarak uygulanmaya başlayan [toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme](#) yaklaşımları da ülkemizde kolaylıkla uygulanabilecek ve belediyelerin kaynaklarını toplumsal cinsiyet perspektifi ile oluşturmalarına ve kullanmalarına olanak sağlayabilecek yaklaşımlardan biridir. Türkiye'den de bu alana iyi örnek olarak Nilüfer Belediyesi'nin yürüttüğü katılımcı bütçe çalışmaları [gösterilebilir](#).

Tüm bu örnekler ve burada yer alabilecek dünyanın birçok kentinde uygulanan örnekler, belediyelerin, stratejilerinden başlayarak SKA5'in koyduğu hedefleri hayata geçirmeye katkı sunabileceklerini, eşitlik birimleri kurarak kentteki toplumsal cinsiyet çalışmalarına yön verebileceklerini, hedefleri yerelleştirerek sivil toplum kuruluşlarını ve diğer paydaşları harekete geçirebileceklerini ve kadın ve kız çocuklarının insan haklarına dair eğitim çalışmaları yaparak toplumsal bilincin yükselmesine katkı sunabileceklerini gösteriyor. Ancak SKA 5'in 2030 yılına kadar hayata geçebilmesi için yerel sivil toplum örgütlerinin, özellikle de kadın örgütlerinin yapacağı savunuculuk çalışmaları, izleme, uygulama, raporlama ve iş birliği çalışmaları ön açıcı olacak, belediyelerle bu minvalde yapılacak iş birlikleri ise tüm SKA'lara ulaşmak konusunda elzem olacaktır.

Atıf Önerisi:

Bahçeci, Devin ve Kıymaz Bahçeci, Şehnaz. 2020. "Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5 Yerelde STK'lara Yerel Yönetimler İle İş Birliğinde Ne Tür Fırsatlar Sunuyor?" *TESEV Değerlendirme Notları* 2020/14. www.tesev.org.tr/tr/research/surdurulebilir-kalkinma-amaci-5-yerelde-stklara-yerel-yonetimler-ile-is-birliginde-ne-tur-firsatlar-sunuyor

Copyright © Aralık 2020

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu projeye katkılarından ötürü İstanbul İsveç Başkonsolosluğu'na teşekkür eder.